

קריאת ספרי סיפורים

ינון אליהו הדאד

הנה סוגיא זו לכאורה פשוטה ומבוררת, ועל הדברים הידועים סובבת ומחזרת. כי אין צריך חכמה רבה לדעת, שבספרים המביאים לידי איסור אין כלל לגעת. וספרי קריאה המוכרים, אין בהם מצווה אך ודאי מותרים. ובאגדות חז"ל וסיפורי צדיקים, קורא אני בהם "ואתם הדבקים". ומה הצורך ומה הערך, בחזרה על כל זה ברוחב ובאורך. אין זה כי אם אריכות דברים, ורובם ככולם לכאורה מותרים.

אמנם אפילו היה כך הדבר, מפורסם וידוע בכל שעל ומעבר, אין הוא מיותר אף לנבון ולנבר. וכמאמר החסיד במסילת ישרים, בהקדמתו המפורסמת ונדעת בשערים: כי כרוב פרסומם של הדברים הידועים, כן רב ההעלם ורבים התועים.

ובפרט כאשר אין כן פני הדברים, ואינם כל כך פשוטים ומבוררים. כי יש חידושים רבים הטמונים, בין בתרי אַמְרֵי גדולי ראשונים. וכל היד המרבה לחפש, ואל רום הסוגיא לא תירא לטפס, תמצא חמודות גנוזות צפונות, לגואל מחכות ולמושיע מתנות.

וזאת למודע לכל מבין וחרוף, ההוגה בתורת הרמב"ם והרי"ף: שהקורא בספרים כבן סירא ודומיו, אשר אין בהם תועלת מלבד איבוד ימיו. ענשו חמור ימיו קמשונים, וחשוב הוא קורא בספרים החיצונים. ועליו נאמר כל לא טוב חבלו, ובעוה"ב לא יטיל גורלו. וגם לדעת שאר גדולי הדורות, כהתוספות והרא"ש וכל מאורות. אף שאין הדין בדבר כה חמור, מ"מ הוא איסור גמור. אשר תחת לעסוק בַּיְקָה מכל חפצים, בחר הוא לַיִשֵּׁב במושב הלצים.

ובאשר היום רבים הקוראים, בספרי מעשיות ובאגדות הפלאים. ולא ניחא למרייהו דלשוויניהו פושעים, ואף לא מבולבלים או טועים. נערתי חֲצִנִי לעשות במלאכה, ולהסיר מעט מסווה המבוכה, מעל הסוגיא אשר לקמן ערוכה, בחסדי ה' הנותן ארוכה, ואונים לאין כוח מרבה ומגביר, וברחמיו הרבים כל תחלואים מעביר. והשתדלתי כיכלתי לברר הגדרים, לתחם בתחומם היתרים ואיסורים. ויהי רצון שיהיו הדברים שמורים, ומועילים לעם ה' זכים וברים.

וה' ברחמיו חסדו עלינו יפרוש, ומועצת רשעים מהעולם יהרוס, וכל בניינם לארץ יקרוס, וישובו אל ה' מעולם ופתרוס. והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, אמן.

הקדמה

ראשית, צריכים אנחנו לחלק את סוגי ספרי הקריאה לכמה סוגים. שמתמא, לא הרי דינם של סיפורי צדיקים, כהרי דינם של ספרי חכמה בעלמא. ולא זה וזה שיש בהם רוח חיים, כהרי ספרי מינות שאין בהם רוח חיים. הצד השווה שבהם שכולם עומדים לקריאה, ובירור דינם וגדריהם מוטל עליך.

ואלו הם סוגי הספרים:

- א. ספרים שבעצם קריאתם עושה איסור, כגון שיש בהם לשון הרע או גילוי עריות, וכן ספרים המביאים לידי איסור, כגון ספרי מינות וכפירה, או ספרים המחנכים לאיסור, כגון שמביאים לידי שפיכות דמים וכדו'.
- ב. ספרים שאין בהם צד איסור, אך גם אין בתכנם שום תועלת, וכגון ספרי סיפורים המצויים מאוד כיום.
- ג. ספרי חכמה ותועלת.
- ד. מעשי צדיקים ואגדות חז"ל.

הנה החלקים הראשון, השלישי והרביעי, הנם פחות מצויים וגם דינם ברור יותר, כי ידוע לכל, שספרים שיש בהם צד איסור, אין היתר כמעט לקראם (ועיין הערה 13). וספרי חכמה - מותרים הם, אלא שיש לדון בעיתוי ובכמות הזמן שמשקיע בהם. ומעשי צדיקים ואגדות חז"ל, יש מצווה בקריאתם. אשר על כן, עיקר דברינו ייסוב סביב החלק השני, שנראה שהוא המצוי ביותר, וגם שבו יש מקום יותר לספק ולדיון. אולם כדי להשלים העניין נדבר במעט גם בשאר החלקים.

א. קריאת סיפורים - דעת הסוברים איסור בלבד

שנינו בסנהדרין (ז): "כל ישראל יש להם להם חלק לעוה"ב וכו' ואלו שאין להם חלק לעוה"ב וכו' רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצוניים". ובגמ' (ק):

רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים וכו'. תנא: בספרי מינים (גלחים. רש"י, ללא הצנזורה). רב יוסף אמר: בספר בן סירא נמי אסור למיקרי. אמר ליה אביי: מאי טעמא?... משום דכתיב [ביה] זלדקן - קורטמן (מי שזקנו דק סימן שאדם חריף הוא), עבדקן - סכסן (מי שזקנו עבה סימן ששוטה הוא), אמר רב יוסף: מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו.

ופירש רש"י (בד"ה רב יוסף) שטעם האיסור לקרוא בספר בן סירא, הוא משום "שיש בו דברי הבאי ובא עליהם לידי ביטול תורה". וכן בהמשך העמוד (בד"ה בערמימותיה) כתב: "וכל הני דברי רוח ולכן אין קורין בו".

והנה מהלשון שכתב רש"י "ולכן אין קורין בו", ולא כתב "זהרי הוא בכלל ספרים החיצונים" וכדו', משמע דס"ל שלא בא רב יוסף לומר שאף ספר בן סירא בכלל ספרים החיצונים והקורא בו אין לו חלק לעוה"ב, אלא רק ללמד בא, שאסור לקרוא בספר זה משום ביטול תורה.

וכן משמע מלשון הרא"ש בפסקיו (פרק חלק סי' ג) שכתב: "רב יוסף אסר נמי למקרי בספר בן סירא, לפי שיש בהן דברים של הבל שאין בהן צורך". עכ"ל. ומשמע שרב יוסף מחדש איסור, ואינו מפרש את המשנה. וכן במסכת שבת (פרק כג סוף ט"א) כתב הרא"ש כדברים האלו בשם רבינו יונה וז"ל: "והלין דכתבין מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק אסור לקרותן בשבת. ואף בחול לא ידענא מי התיירו, שהרי נאמר (תהלים א, א) 'ובמושב לצים לא ישב'". ע"כ.

וכיו"ב ממש כתב רבנו ירוחם (נתיב יב חלק ז דף עו עמ' א) בשם רבנו יונה.

וכן התוספות במסכת שבת (דף קטז:): כתבו: "ומיהו אותן מלחמות הכתובין בלע"ז, נראה לרבינו יהודה דאסור לעיין בהן, דלא גרע מהא דתניא בפ' שואל (שבת קמט:): כתב שתחת הצורה והדיוקנאות, אסור לקרות בהן בשבת, ואפי' בחול לא ידע ר"י מי התייר, דהו"ל כמושב לצים". ע"כ.

ומלשון כל הראשונים הנ"ל שכתבו לשון "איסור" בלבד, משמע דאיסור הוא דאיכא, מיהו לא אמרי' דאין לו חלק לעוה"ב [וכדאיתא בשבועות (טו):] "אי דאיכא מכה (ולוחש עליה פסוק) אסור ותו לא? והתנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעוה"ב". הערת הרב אלחנן סבתו].

ונראה שכן היא דעת רבנו המאירי, שכתב בביאור המשנה הראשונה דפרק חלק (סנהדרין צ). בלשון הזו: "ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים, ר"ל שלא להבין ולהורות, אלא על דעת לילך באמונתם, וכבר ידעת שאין מאמינים אלא במה שהעיון נותן וההיקש מחייב". עכ"ל. ומשמע בביאור שלא נכללו בגדר ספרים

החיצונים אלא ספרים המביאים לידי כפירה, וממילא ש"מ שספרים שאין פסולם אלא מחמת דברי ההבל שבהם, וכגון ספר בן סירא, אינם בכלל ספרים החיצונים. נמצינו למדים שדעת רש"י, התוספות, רבנו יונה, הרא"ש, רבנו ירוחם והמאירי שספרים שיש בהם דברי הבל וחול קריאתם אסורה (והטעם משום ביטול תורה לרש"י¹ או משום מושב לצים לשא"ר². ועיין בהערה³). אך לא נאמר שהקורא בהם

1 לכאורה יש לשאול, אם הטעם משום ביטול תורה, מאי קמ"ל רב יוסף, הלא ביטול תורה איסור ידוע ומפורסם הוא (ע' שבת לב: ב"ב עט', ברכות סג. ועוד). וי"ל דחידושו של רב יוסף, שאף בספר בן סירא דאית ביה מילי מעלייתא, אסור לקרוא, ולא תימא דכיוון דאית ביה מילי מעלייתא, נקרא את כולו, הבר והתבן יחד. וכן משמע מלישניה דרב יוסף, דנטק ספר בן סירא בפרטות, ולא אמר "אף בספרים המביאים לידי ביטול תורה אסור לקרוא". משמע שבא להשמעינו דין ספר בן סירא בפרטות.

אמנם לפ"ו יש לשאול על מה שאמר רב יוסף: מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו. ופירש"י: אמרינן להו בפירקא. ולכאור' כיוון דאסור לקרות בו, היאך נדע מאי מילי מעלייתא אית ביה? וכן הקשה בפלפולא חריפתא שעל הרא"ש (פרק חלק אות ז). ודעתו לומר, דמכאן משמע שאין איסור לקרוא חלקים מספר בן סירא, ורק את דברי ההבל שבו אסור לקרות. אך קשה על דבריו: חדא, דמלשון רב יוסף, משמע שבא לאסור את כל הספר. ועוד קשה, דהיאך נדע מילי מעלייתא דאית ביה, אם לא נקרא את כולו? ועל כרחונו לקרוא גם את דברי ההבל שבו, ומהו האיסור, אם כן? ואף הרב פלפולא חריפתא גופיה כתב, שמלשון הר"יף והרא"ש משמע, שכל הספר אסור, והקשה ע"ז ממאי דאמר רב יוסף, והשאר בצע"ע. ולקמן (הערה 12) נבאר ענין זה בס"ד.

2 ולטעם זה אין לחלק בכל כלי נשים לאנשים באיסור, שלא מצאנו שדווקא לאנשים נאסר מושב לצים. ועיין עוד בסוף ההערה הבאה.

3 יש להעיר, כי לכאורה הטעם שכתב רש"י לאיסור, והטעם שכתבו התוס' והרא"ש בשם רבנו יונה לאיסור, נראים שונים. שרש"י כתב משום ביטול תורה, והרא"ש בשם רבנו יונה וכן התוס' כתבו משום מושב לצים. ולכאורה פליגי. אמנם אין זה מוכרח, דהא גרסי' במסכת ע"ז (דף ח"י): "ת"ר: ההולך לאצטדינין ולכרקום, וראה שם את הנחשים ואת החברים בוקין ומוקין ומולין ולולין, בלורין סלגורין, הרי זה מושב לצים ועליהם הכתוב אומר (תהלים א, א) 'אשרי האיש אשר לא הלך וגו' ובמושב לצים לא ישב, כי אם בתורת ה' חפצו', הא למדת שדברים הללו מביאים את האדם לידי ביטול תורה". ע"כ. ומשמע שמה שנאסר מושב לצים, הוא משום ביטול תורה. ולפ"ו ייתכן דאף התוס' והרא"ש שכתבו לאסור משום מושב לצים, הייתה כוונתם לביטול התורה שנגרם בזה וכרש"י. (אלא שדווקא לומר, שכל איסור ליצנות שמצאנו בכל מקום, הוא רק משום ביטול תורה, ואינו איסור עצמי. אמנם עיין בהמשך ההערה).

ומסתבר לומר דביטול תורה המדובר, אינו דווקא שמתבטל מללמוד באותו רגע, דא"כ מה מיוחד בספרים ובאותם דברים המנויים בגמ' ע"ז, הלא כל שאינו לומד - מתבטל! ועוד, מה הלשון בגמרא ע"ז הנ"ל: שדברים הללו מביאים את האדם לידי ביטול תורה, והרי אינם רק מביאים בעתיד, כי אם עכשיו ממש מתבטל הוא! אלא נראה שהכוונה היא שבדברים הללו יש "סגולה" לבטל את האדם אף אחר שהניחם מידו, בדמיונות וכדו', א"נ דבדברים הללו ממשכיכם לב האדם, ונמצא מתעסק בהם יותר ממה שתכנן בתחילה לשם תועלת (ועיין שערי קדושה למהרה"ו (עמ' שכ בהוצאת מישור) שכתב כו"ב גבי ספר בן סירא. ועיין לקמן פרק ד מה שנכתוב בס"ב בענין לתועלת).

ועוד יש לומר, שביטול תורה האמור כאן, אינו בדווקא ביטול הזמן מלימוד, כי אם גם הסרת לבו של האדם וקירורו מעבודת ה'. ונכשרהציתי הדברים לפני הרב גרינשפן שליט"א, שיענינו מהגמ' חגיגה (ה): "כיוון שגלו ישראל אין לך ביטול תורה גדול מזה", ומסתבר שאין הכוונה שם דווקא לביטול הזמן, ובפרט שראינו לימוד תורה גדול בארצות הגולה בומנים שונים, ונראה שהכוונה למשמעות רחבה יותר של "ביטול תורה". ועיין במסילת ישרים (פרק ה) שהאריך ברעת הלצון ונקיו לעבודת ה', ובין השאר כתב: "כי הנה השחוק, הוא

אין לו חלק לעוה"ב. וכן פסק בשו"ע (סי' שז סעי' טז): "מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק, כגון ספר עמנואל, וכן ספרי מלחמות, אסור לקרות בהם בשבת. ואף בחול אסור משום מושב לצים"⁴.

ב. דעת הרי"ף וסיעתו

כל קבל דנא, דעת הרי"ף (סנהד' יט: בדפי הרי"ף) שספר בן סירא הינו בכלל ספרים החיצונים, שהקורא בהם אין לו חלק לעוה"ב. וזו לשון הרי"ף שם: "ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים. תנא, בספרים שפירשו התורה נביאים וכתובים ע"פ דעתם וכו'. רב יוסף אמר: אף ספר בן סירא נמי כספרי מינים דמי, משום דכתיב בו דברים של הבל שאין בהם צורך". עכ"ל.

וכן היא דעת הרמב"ם, שכתב בפירושו למשנה (בהקדמה לפרק חלק) וז"ל: "וספרים החיצונים אמרו ספרי מינין. וכן ספרי בן סירא וכו' שאין בהם חכמה ולא תועלת, אלא אבוד הזמן בדברים בטלים, כגון אלו הספרים המצוים אצל הערבים, מספרי הדורות, ומנהגי המלכים, ויחוסי שבטי הערבים, וספרי השירים וכיוצא בהם מן הספרים שאין חכמה בהם ולא תועלת גשמית, אלא אבוד הזמן בלבד". עכ"ל.

ונראה שכן היא דעת הריטב"א, שבחידושו לבבא בתרא (צח:), כתב: "ספר בן סירא. פי', ואע"פ שקראוהו בסנהדרין (ק:) ספרים החיצונים, שמעינן מהבא (ר"ל ממה שהובא בגמ' ב"ב שם) שלא אסרו שם אלא לעשות ממנו קבע, אבל ראוי להגות בו בעתות ללמוד ממנו חכמה ומוסר". ומוכח דסבירא ליה שאף ספר בן סירא בכלל ספרים החיצונים.

ובנמוקי יוסף (בבא בתרא, מח: בדפי הרי"ף) העתיק דברי הריטב"א.

מאבד את לב האדם". ובהמשך: "הנה השחוק וקלות ראש, ממשיכים אותו מעט מעט, ומקריבים אותו הלוך וקרב, שתהיה היראה סרה מעלו מעט מעט, מדריגה אחר מדריגה, עד שיגיע על העון עצמו ויעשהו". ע"ב.

4 ואף שדעת הרי"ף והרמב"ם שהקורא בהם אין לו חלק לעוה"ב, וגריע טפי ממושב לצים, דרך מון בד"כ לפסוק כשניים משלושת עמודי ההוראה - מ"מ נראה שכיוון שלדינא כולם שווים לאיסור, לא נחית לדקדק כ"כ בעונש. ועוד, הדכא עיקר דיבורו בדיני שבת, והעתיק כל לשון הראשונים שדיברו בענין קריאה בספרים אלו בשבת, ואגב העתיק לשונם לגבי חול נומ"מ, כיוון שכאן לא העתיקם, י"ל שלא פסק כמותם בניגוד לכלל שבב"י. ועיין אנציקלופדיה תלמודית (כרך ט, ערך הלכה, טור רפ). וע"ע בספר חו"ע ברכות (עמוד קלה עמודה ראשונה) בדברי הגרי"צ אבא שאול המובאים שם בתירוץ הראשון. הערת הרב גרינשפן שליט"א.].

וכן היא דעת רבנו עובדיה מברטנורא (פרק חלק משנה א)⁵. ויש לסייע לשיטתם מן הירושלמי (פרק חלק הלכה א) דאיתא התם: "רבי עקיבה אומר אף הקורא בספרים החיצונים - כגון ספרי בן סירא וספרי בן לענא". ע"כ. ומוכח בבירור שאף ספר בן סירא בכלל ספרים החיצונים⁶.

לסיכום: דעת רבים מהראשונים שספר ב"ס ודומיו, והיינו ספרי סיפורים בעלמא, אסורים בקריאה, אבל לא אמרי' שהקורא בהם אין לו חלק לעוה"ב. ודעת הרי"ף, הרמב"ם, הריטב"א, הנמוקי יוסף ורבנו עובדיה מברטנורא שהקורא בהם אף אין לו חלק לעוה"ב.

ג. גדר האיסור

והנה על זה יש לשאול, מדוע, לדעת הרי"ף וסיעתו, החמירו כ"כ בעניין זה, עד שאמרו שאין לו חלק לעוה"ב? שהרי כל איסורו שמאבד זמנו לריק, והיכן מצינו שהמאבד זמנו לריק אין לו חלק לעוה"ב? ועוד קשה, שבהלכות תשובה (פרק ג) מנה הרמב"ם כ"ד אנשים שאין להם חלק לעוה"ב, ואח"כ מנה (בהלכה יד) עבירות נוספות שהרגיל בהן אין לו חלק לעוה"ב, כגון המלביץ פני חברו, והמכנה שם לחברו וכו', ובין כולם לא מנה מי שקורא בספרים החיצונים. ואין לומר דלא סבירא ליה לרמב"ם לפסוק כר"ע, דמהגמ' בסנהדרין (ק:) מוכח בהדיא דנקטינן להלכה כרבי עקיבא. וכן משמע קצת בגמ' שבועות (טו:), ע"ש. וגם מהלשון שכתב הרמב"ם בפ"י המשניות משמע בבירור דס"ל הכי.

5 אכן, גם הרוקח בהלכות תשובה (סי' כח) כתב: "ספרים החיצונים ספרי מינין וספרי בן סירא". ע"כ. ולכאורה מוכח דגם הוא סבירא ליה שספרי סיפורים בכלל ספרים החיצונים. מיהו, יש לדחות, דילמא דווקא בספר ב"ס סבירא ליה שהוא בכלל ספרים החיצונים, ומטעמו של הרמ"ה שנביא לקמן (פרק ז), שיש בו דברים המרחיקים מן ההשענות על ה', אבל שאר ספרי סיפורים, אסורים ותו לא. אמנם בדעת הריטב"א דחוק לומר כך, משום שכתב שם שראוי להגות בו לעתים, ואם היה בספר ב"ס חשש פסול לדעת הריטב"א, לא היה אומר כן. וע"ע אנציקלופדיה תלמודית בערך חכמות חזונית (טור סה) ע"ש.

6 אמנם מלשון רב יוסף בבבלי "בספר בן סירא נמי אסור למקרי" משמע יותר כדעת שאר ראשונים, שלא בא רב יוסף להכליל את ספר ב"ס בספרים החיצונים. ואפשר לדחוק לרי"ף והרמב"ם שמה שאמר רב יוסף "אסור נמי למקרי" ר"ל: משום שהוא בכלל ספרים החיצונים. אך יותר נראה שגרסת הרי"ף והרמב"ם בגמ' שונה היא, וכך גרסי: רב יוסף אמר אף ספר בן סירא, ותו לא. וכן משמע מלשון הרי"ף, וה"ק. ושוב ראיתי בספר דקדוקי סופרים שהביא נוסחא: "רב יוסף אמר הקורא בספר ב"ס כקורא בספר מינים". וכתב הדק"ס שכווצא בזה היא נוסחת הרי"ף.

והנה מן הירושלמי, הנה, דמוכח מיניה שספר ב"ס בכלל ספרים החיצונים, יש להקשות על שאר הראשונים שהבאנו לעיל. ו"ל דאיהו", אלא דסבירא להו לראשונים הנ"ל דתלמודא דידן פליג אירושלמי בדבר זה, ונקטי תלמודא דידן, כידוע (ב"י סי' קסח, שו"ת אבקת רובל סי' לו, יד מלאכי כללי שני התלמודים כלל שני, ועוד).

ונראה לומר, שלא נאמר שהקורא בספר ב"ס ודכוותיה אין לו חלק לעוה"ב, אלא במי שרגיל לעשות כן. וכן משמע קצת לשון "הקורא בספרים החיצוניים", משמע שרגיל לעשות כן (עיין סנהדרין [מא.]: המצאים אתו מקשש עצים, שהתרו בו ועדיין הוא מקושש). ולפ"ז, אם אינו רגיל לקרוא בהם, וקורא רק באקראי, אין האיסור כה חמור, אפי' בספרי מיונת. ובספרים כב"ס, אפי' איסור ליכא, אף שאין זה ראוי. וגם בדעת שאר ראשונים שאסרו משום מושב לצים יש לומר כן, שהרי הקורא באקראי, שוב אין זה מושב לצים.

ובאמת, כן מוכח מן הירושלמי (פרק חלק ה' א), דגרסי' התם:

ר"ע אומר, אף הקורא בספרים החיצוניים כגון ספרי בן סירא וכו', אבל ספרי המרים⁷ וכל ספרים שנכתבו מכאן ואילך - הקורא בהן כקורא באיגרת. מ"ט? "יותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה יגעת בשר" (קהלת י, ב): להגיון נתנו, ליגיעה לא ניתנו.

הרי מפורש דשרי לקרוא בשאר ספרים אף שאין בהם חכמה, וטעמא - משום שאין דרך להתעמק בהם, וזהו שאמר הירושלמי "להגיון נתנו", ר"ל להגייה בעלמא. וכן פירש בקרבן העדה שם: "הקורא בהם כקורא באיגרת שאדם קורא לצורך עניינו, שאינו מעיין בהם, אף אלו מותר לקרותן דרך עראי, אבל לא יוציא זמנו בהם". עכ"ל. וכיו"ב פירש בפני משה על הירו'. והובא ירו' זה בספר שערי קדושה למוהר"ו (עמ' שכ בהוצאת מישור)⁸.

וכן הריטב"א בחדושי לבבא בתרא (צה): כתב בהדיא: "ספר בן סירא. פי', ואע"פ שקראוהו בסנהדרין (ק): ספרים החיצוניים - שמעינן מהכא שלא אסרו שם אלא לעשות ממנו קבע, אבל ראוי להגות בו בעתות, ללמוד ממנו חכמה ומוסר, משא"כ בספרי מינין ממש". ע"כ. והובא בנמוק"י (ב"ב, מח: בדפי הרי"ף), ומוכח בביאור שאין האיסור אלא בקורא דרך קבע.

7 יש כמה פירושים מה הם ספרים אלו. ולמ"ד שהוא שם משורר יווני (כן פירש במוסף הערוך, ערך מרוס) אתי שפיר. אולם הרמב"ם בפירוש המשנה (ידים ד, ו) פירש שהם ספרים שמשביחין על תורתנו וחולקים עליה. והרא"ש (שם) פירש שהוא שם של מין. ולפ"ז פשוט שאסור לקרוא בהם. ומהירושלמי משמע שאין פסול בקריאתם. וצ"ע. ושמו שני ספרים שונים הם.

8 הנה מן הירושלמי הוזה משמע שבספר ב"ס אסור לקרות אפי' בדרך עראי, מדמחלק בין ספר ב"ס לשאר ספרים. וקשה לכאן על מה שכתבנו לעיל שדווקא דרך קבע אסור, אבל דרך עראי שרי, ומשמע אפי' בספר ב"ס. ועוד קשה, דמ"ש ספר ב"ס משאר ספרים? אמנם בשערי קדושה הנ"ל מבואר דהטעם שספר ב"ס אסור אפי' דרך עראי, משום דממשין לבו של אדם, ועי"ז מתבטל מת"ת. כלומר, דעראי דב"ס הווי קבע, משום שנמשך לקרוא בו הרבה.

וכיו"ב מצאתי להגאון בעל פירוש תפארת ישראל על המשנה, שכתב (פרק חלק משנה א) ח"ל: "ומה שכתב עוד הרע"ב שקריאת דברי הימים של עכו"ם נמי בכלל זה נר"ל בכלל הקורא בספרים החיצונים שאין לו חלק לעוה"ב] תמוה מאד, דהא מנא ליה, ואינו רק בכלל שיחת חולין ודברים בטלים שעובר בעשה (יומא יט:). וגם הא נ"ל דבאקראי שרי, דאל"כ מה שיבחו לריב"ז שלא שח שיחת חולין מעולם⁹. עכ"ל. והנה מה שהעיר על הרע"ב דהא מנא ליה, הנה הרי"ף והרמב"ם כתבו בהדיא כהרע"ב¹⁰. ומ"מ מדבריו למדנו כאמור, שאין איסור בקריאה באקראי בספרים אלו.

ולפי האמור נוכל לומר שהטעם שהקורא באלו אין לו חלק לעוה"ב, משום שאם רגיל בהם מראה הוא שאין דברי התורה ופירושיה חשובים בעיניו, וטוב לו לעסוק בדברי הבאי ולאבד זמנו לריק מאשר לעסוק בדברי התורה הקדושה הנותנת חיים לעושיה בעוה"ז ובעוה"ב. וכ"כ הרמב"ם (בהקדמה לפרק חלק), אחר שפירש ענין הקורא בספרים החיצונים ושאר עבירות קלות שהרגיל בהן אין לו חלק לעוה"ב, ח"ל שם: "לפי שלא יבוא מעשה מן המעשים האלו, ואע"פ שהם קלים לפי מחשבת החושב, כי אם מנפש חסירה שלא הגיעה לשלימות, ואינה ראויה לחיי העוה"ב". עכ"ל.

ושוב מצאתי מפורש בהלכות ת"ת (פרק ה הלכה יג) שכתב הרמב"ם: "וכן כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, או שקרא ושנה ופירש להבלי העולם, והניח תלמודו וזנחו, הרי זה בכלל בוזו דבר ה'". ע"כ. ובלו ספק שהקורא בספרי הבאי ורגיל בכך, הרי הוא בכלל "שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק", ועליו כתב הרמב"ם שהוא בכלל כי דבר ה' בוזו. ומקורו טהור בפרק חלק (דף צט.), ושם מבואר שהבוזו דבר ה' אין לו חלק לעוה"ב. ולפ"ז י"ל שמה שלא מנה הרמב"ם את הקורא בספרי הבאי בכלל אלו שאין להם חלק, משום דסמיך אמאי דכתב בהלכות ת"ת¹¹.

9 כוונתו לגמרא בסוכה (כח.), דגרסי' התם: "אמר רבי אליעזר: מימי לא קדמני אדם לבית המדרש וכו' ומימי לא שחתי שיחת חולין וכו'. וכן נאמר שם על רבי יוחנן בן זכאי: "ופירש": "שיחת חולין - דברי הבאי ושחוק". ומכך שמנה מידה זו בין שאר הנהגותיו שם, משמע שאין זו אלא חסידות, כשאר הנהגות שם.

אמנם יש להעיר על עיקר מאי דפשיטא ליה להגאון תפארת ישראל דלא נאסר ספר ב"ס ודכותיה אלא משום שיחת חולין, מדברי כל הראשונים שאוסרים משום מושב לצים, ומושב לצים ודאי אסור מדינא ולא מחסידות. וצ"ע.

10 ואף התפא"י עצמו על המשנה באבות (ג, ב): "שנים שיושבים ואין בניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים" כתב: "שאיין זוכין לראות פני השכינה, דמדיושבים בטלים מעבודת ה' בלי הכרח מהתעסקות אחר, הו"ל כבוזים ומתלוצצים עליה. והיא אחר שיושב ועוסק בענייני סיפורי מעשיות וכדומה, הו"ל מהאי טעמא כלף". עכ"ל. הרי בהדיא דאיסור קריאת סיפורי מעשיות - דין הוא, ואינו חסידות בעלמא. וצ"ע.

11 ח"ל רבינו יונה בשערי תשובה (חלק ג אות קעז): "הקובע עצמו תמיד לשיחה בטלה ודברים בטלים וכו'. ושתים רעות יש בדבר הרע הזה... והשנית - כי הוא בטל מדברי תורה. ויש בדבר הזה דרכי מות, כי איך

ד. קריאה לתועלת

ועתה, יש לנו לדון, אם מותר לקרוא בספרים אלו שלא באקראי, אם כוונתו לתועלת. כגון שרוצה לפוש קמעא, או שרוצה ללמוד דברי החכמה שבספרים מסוימים, ועל כרחו לקרוא גם את דברי השטות שבהם. ואף כי לכאורה נראה לאסור, שהרי אף בספר ב"ש יש דברי חכמה, וכמו שאמר רב יוסף "מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו", והובאו מהם בתלמוד בכמה מקומות (כגון בבא קמא צב: וע"ש תוד"ה משולש בכתובים, ובעירובין סה: וע"ש תוד"ה בצר אל יורה, ועוד), ואעפ"כ אמרי' שאסור לקרוא בו. וכן משמע לכאו' מדברי הראשונים שהבאנו לעיל. מ"מ, כד דייקנן בטעמא דמילתא, חזינן דשרי.

הנה הטעם לאיסור זה, לרש"י ורוב הראשונים הוא משום ביטול תורה ומושב לצים (ועיין לעיל הערה 3), ולר"ף והרמב"ם הטעם משום שהם דברים שאין בהם צורך, ומאבד זמנו לריק. ולפ"ז אם כוונתו לתועלת, שוב אין כאן איסור, לא משום ביטול תורה ומושב לצים, שהרי עושה כן לתועלת; וגם אין כאן איבוד זמן לריק, ופשוט.

וכע"ז מצאנו שכתב הרמב"ם בהקדמתו למסכת אבות (שמונה פרקים פרק ה) וז"ל:

וכן בשאר ההנהגות יכוון למה שיותר מועיל וכו'. וכן אם גברה עליו מרה השחורה יסירנה בשמיעת שירים ומיני מנגינות, ובטיול בגנות ובנייני פאר, וישיבה עם צורות נאות וכיו"ב ממה שירחיב את הנפש, ומסיר המרה השחורה ממנו וכו' שיהיה מצוי לקיים גופו והתמדת מציאותו, כדי שישגי וידע את ה' מה שאפשר לדעת.

וע"ש עוד דברים מועילים בעניין זה. ומבואר מדבריו, שאף שבתנעם טיול וישיבה עם צורות נאות וכדו' אין בהם צורך, ושימוש בהם הוא ביטול תורה, מ"מ אם משתמש לתועלת, מותר, ולמצווה ייחשב. וה"נ בנדון דידן.

לא זכר ולא שם על לבו, כי בעתים ההם אשר הוא משחיתם, יוכל להשיג הנעימות, ולקנות חיי עולם, אם יקבע העתים המזומנים ההם לתורה, אשר הוא פנוי בהם ממלאכתו ועסקיו, אין זה כי אם בזות לבו את המצות ואת שבר העולם הבא. ומלבד אשר אבד טובה הרבה ישא את עונו, כי אשמת הבטול מן התורה בעת היכולת לעסוק בה אש היא עד אברון תאכל, כאשר אמרו (סנהדרין צט:). 'כי דבר ה' בזה' כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, כאשר הקדמנו לך. ואמרו ז"ל (ע"ז יח:): 'ההולך למקום אשר אוספו שם אספה לשחוק זה הוא מושב לצים ועליו אמר הכתוב (תהלים א, א): 'זבמושב לצים לא ישב, ונאמר אחריו: 'כי אם בתורת ה' חפצו, למדת כי מושב לצים מביא לידי ביטול תורה'. עכ"ל. וידוע מה שכתב מרן החפץ חיים (בהקדמתו לספר ח"ח, בהערה המתחילה במילים "ואל יפלא") כי באמת נראה לעיניים למתבונן היטב במאמריו הקדושים (של ספר שערי תשובה) בכמה מקומות, ששמר ודקדק את דבריו, שלא יצא מגדר הדין.

וכן כתב הריטב"א במפורש (והבאנו לשונו לעיל פרק ג) שראוי להגות בספר ב"ס לעתים, וללמוד ממנו חכמה ומוסר, ואע"ג דס"ל שספר ב"ס בכלל ספרים החיצונים הוא. וכן ראיתי להגאון הנאמ"ן שליט"א בספר קובץ מאמרים (סוף עמ' נט) דפשיטא ליה דשרי בכה"ג¹².

ה. דעת הרמ"א

ויש עוד צד אחד להקל ולהתיר קריאת ספרים אלו.

הנה בש"ע (סי' שז סע' טז) כתב מרן: "מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק, כגון ספר עמנואל, וכן ספרי מלחמות, אסור לקרות בהם בשבת ואף בחול אסור משום מושב לצים". וכתב על זה הרמ"א בהגה: "ונראה לדקדק הא דאסור לקרות בשיחת חולין וספרי מלחמות, היינו דוקא אם כתובים בלשון לע"ז, אבל בלשון הקודש, שרי. וכן נראה לי מלשון שכתבו התוספות וכו', וכן נהגו להקל בזה". עכ"ל. ומבואר, שדעת הרמ"א להתיר קריאת סיפורים וכדו' הכתובים בלשון הקודש אפי' בשבת, וכ"ש בחול דשרי.

וטעמו של הרמ"א, כפי שביאר בדרכי משה, הוא, שכאשר כתובים הדברים בלשון קודש, לומד ממנו דברי תורה (ונראה שכוונתו שלומד דקדוק לשון הקודש). והנה לפי זה, יש לצמצם הרבה היתר זה, כי נראה שלא מכל ספר, ולא כל אדם, לומד דברי תורה ממה שקורא. ובפרט אם כבר שגורה לשון הקודש בפיו ובכתבו. ובפרט שלא כל אדם נותן דעתו ללמוד בעת שקורא.

ומלבד זה, הנה הט"ז (שם ס"ק יג) חלק על הרמ"א במה שכתב להתיר בזה והעיר על דבריו כמה הערות, ובין השאר כתב, דאכתי מאיסור מושב לצים לא פלטינן. והגר"א (בביאורו שם) ציין לט"ז, ומשמע שמסכים עמו. ולדעתי יש להוכיח לאיסור מספר ב"ס, שמסתמא היה כתוב לפני חז"ל והראשונים בלשון קודש, ובוודאי יש הרבה מה ללמוד ממנו, וכמו שאמר רב יוסף "מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו", וחלק מדבריו הובאו בש"ס כמבואר לעיל, ואעפ"כ נאסרה קריאתו משום מושב לצים ואיבוד הזמן. וא"כ, כ"ש שיש לאסור ספרי חולין ומלחמות. אמנם מ"מ, כיוון שדעת הרמ"א להתיר, וכתב שכן המנהג - המיקל לקרוא יש לו על מה שיסמוך.

12 ועפ"ז, שיש כמה אופנים בהם מותר לקרוא בספרים הללו, שוב לא קשה מה שאמר רב יוסף מילי מעלייתא דאית ביה דרשי' להו, והקשינו (לעיל הערה 1), היאך נדע מה כתוב בו? ולא קשה, שהרי יש אופנים בהם מותר לקרוא בו. ומיושבת גם תמידית הפלפולא חריפתא שתמה על הרי"ף ועל הרא"ש דמשמע מנייהו שאת כל ספר ב"ס אסור לקרות, וקשה ממאי דאמר רב יוסף וכו', ולפי האמור לא קשיא מידי.

ו. קריאה בשבת

וזאת למודע, כי ההיתרים שכתבנו לקרות בספרים אלו, הנה הינם דוקא בחול, אבל בשבת, דעת רבים מרבתינו הראשונים, שאסור לקרות בדברים שאינם דברי תורה. וזו לשון מרן הב"י (סי' שז סע' טז): "כתב הרמב"ם בפירוש המשנה בפרק שואל (שבת פרק כג, משנה ב) שאסור ללמוד בשבת זולת בספר הנבואות ופירושיהן, ואפי' היה אותו הספר בחכמה מן החכמות. וכתבו הרב המגיד בפרק כג (הלכה יט). וכן נראה ממ"ש הר"ן בפרק כל כתבי (מג: בדפי הרי"ף) בשם הר"ז ה". ע"כ לשון הב"י. ונראה שכן היא דעת המאירי שכתב (שבת קטז): ששטרי הדיוטות וסיפורים, אסור לקרוא בהם בשבת. וכיו"ב כתב רבנו עובדיה מברטנורא (שבת פרק כג, משנה ב). וכ"כ התוס' בשבת (דף קטז): והרא"ש בפרק שואל (סוף סי' א) בשם רבנו יונה, לאסור קריאת סיפורים בשבת.

ואמנם מצאנו לראשונים המתירים קריאת ספרי חכמה בשבת, והביאם מרן בב"י (שם), והם: הרשב"א בתשובותיו (ח"א סי' תשעב), והאגור (סי' תקח) בשם הרמב"ן. אולם אין מפורש שגם בספרי סיפורים יתירו הראשונים הנ"ל לקרוא בשבת. ואדרבה, משמע יותר שדווקא בספרי חכמה התירו, ולא סיפורים, שכן כתב האגור הנ"ל בביאור טעמים של הרמב"ן והרשב"א: מפני שחכמה היא, ולא דמי לשטרי הדיוטות. ומשמע שכל שאינה חכמה - אסור.

אכן, הרמ"א בדרכי משה כתב שיש לדייק מהתוס' שדווקא אם כתובים בלשון לע"ז אסורים, אבל בלשון הקודש שרי, משום שהלשון עצמו יש בו קדושה, ולומד ממנו דברי תורה. וכן פסק בהגהת הש"ע (סי' שז סע' טז) ושכן המנהג, וכנזכר לעיל. אבל רבים מהאחרונים נחלקו על היתר זה, וביניהם הב"ח (שם) והט"ז (ס"ק יג) והגר"א (שם) והמ"ב (ס"ק סד). ועל כן נראה שאין להתיר לקרוא בספרים אלו בשבת. ומ"מ הקורא יש לו על מה שיסמוך.

ז. דיני שאר ספרים

ועתה נבוא לבאר בקיצור דיני שאר ספרים:

ספרי מינות, וספרים שיש בהם לשה"ר וגירווי יצה"ר. הדבר פשוט שאסור לקראם כלל ועיקר. וכמו שפסק מרן בש"ע (סי' שז סע' טז). ולכל אחד מאיסורים אלו יש מקורות רבים להראות חומרת איסורו ורוב ההרחק שצריך להרחיק ממנו. ויש לציין בקיצור לכמה מקורות:

ספרי מיונת - הלא המה ספרים החיצונים שעליהם אמרו שהקורא בהם אין לו חלק לעוה"ב. ומצאנו (שבת קטז): שאפי' ספרי קודש שכתבו המינים מצווה לשרפם, וכן נפסק בש"ע (סי' שלד סע' כא), וכ"ש שאסור לקרוא בהם. וע"ע שם מה שנאמר בעניין זה¹³. ומוזה יש ללמוד שאף ספרי חול בעלמא שחוברו ע"י מינים, אסור לחלוטין לקראם, וכ"ש הוא מספרי קודש שכתבו, שצריך לשרפם.

ספרים שיש בהם לשון הרע - במסכת ערכין (דף טו:): איתא: "תנא דבי רבי ישמעאל, כל המספר לשון הרע, מגדיל עוונות כנגד שלש עבירות, ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים". וכבר האריך והרחיב באיסור זה רבן של ישראל, רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, בספריו המפורסמים חפץ חיים ושמירת הלשון. ופשוט שאין הבדל בין לשה"ר הנאמרת בע"פ, ללשה"ר הכתובה עלי עתון ועלי ספר. וכמו שהוכיח במישור בספר חפץ חיים כלל א (סע' ח ובהערה שם).

ספרים שיש בהם גירוי יצר הרע - איתא בנידה (יג:): "כל המביא עצמו לידי הרהור, אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה". וכן פסק הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה (פרק כא הלכה יט), שאסור להביא עצמו לידי הרהור. וכן פסק בש"ע אבן העזר (סי' כג סע' ג). וכיוון שספרים אלו מביאים לידי הרהור, פשוט שאסור לקרוא בהם.

ספרים שמביאים לידי כך שלא יבוא להישען על ה'. זה הוא סוג נוסף של ספרים שקריאתם אסורה, ולמדנו דינם מדברי חד מקמאי, רבינו מאיר הלוי אבולעפיא, ממה שכתב על הגמרא בסנהדרין בעניין ספר ב"ס, בספרו יד רמה, וז"ל שם: "רב יוסף אמר אף ספר בן סירא. כלומר, לא מיבעיא ספרי מינים דודאי אסור, אלא כי אצטריך לאשמעינן בספר ב"ס אע"פ שאין בו דברים שמביאים את האדם לידי כפירות, כיוון שיש בו דברים שמביאים את האדם לידי ביטול שלא להשען על

13 ואנחנו יש אופן אחד להיתר קריאת ספרי מינים, והוא מה שכתב המאירי (סנהד' ז). שאם לומד להבין ולהורות מותר. וכן יש ללמוד ממש"ש הרמב"ם בהלכות ע"ז (פרק ג הלכה ב) שצריכין ביד' לידע דרכי העבודות וכו'. וכתב על זה באור שמח שם, שזה נכלל במה שאמרו (ר"ה כד: ועוד) אבל אתה למד להבין ולהורות.

וכ"כ הרמב"ם באגרתו לחכמי מרשיליא (במהדורת הרב שילת - כרך שני עמ' תפ): "ידעו רבותי כי אני חפשתי בדברים אלו הרבה וכו' וגם קראתי בענייני ע"ז כולה, כמדומה שלא נשאר לי בעולם ספר בענין זה בלשון ערבי אשר העתיקו אותו משאר לשונות, עד אשר קראתי והבנתי בו ענייניו, וירדתי עד סוף דעתו". עכ"ל.

ומ"מ כתב הריב"ש (סי' מה) שאין להביא ראייה מהרמב"ם ז"ל, כי הוא למד קודם לכן כל התורה כולה בשלימות, הלכות ואגדות תוספתא ספרא וספרי וכוליה תלמודא בבלי וירושלמי וכו', וכדי להשיב האפיקורוס עשה ספר המורה. עכ"ל. וכע"ז כתב מונפשיה בספר באר שבע (סנהד' ק:), שהרמב"ם לא קרא ספרי הפילוסופים אלא אחר שלמד כל התורה כולה. ועיין עוד בשו"ת הרמ"א (סימנים ו-ז) מה שכתבו המהרש"ל והרמ"א בזה.

ה'¹⁴, אסור לקרות בו. ודייקי' מ"ט וכו' ודברים אלו האמורים בו בענין זלדקן ועבדקן ודאית ליה מעברתא בדיקניה, מביאין את האדם לידי ביטול, לומר שאין דרכיו של אדם ביד המקום, ואין מועיל לו לבקש רחמים עליהם, אלא כפי יצירתו". עכ"ל¹⁵. ומבואר, שכל ספר שמביא את האדם לידי הבנות מוטעות ומסולפות, אסור לקרות בו, שמסיר לב האדם מדרכי האמת, ומוליכו בנתיבות עקלקלות¹⁶. ונראה שיכול לבוא מזה גם לידי איסור מעונן ומכשף, והיינו שתולה הנהגתו בדברים שקרו איתו, וזה אסור כמו שנפסק בטוש"ע יו"ד (סי' קעט סע"ג).

ספרי חכמה ומדע. קריאתם מותרת, והרבה פעמים יש מצווה בקריאתם. ומצאנו מאמרים רבים בדברי חז"ל והראשונים בשבח החכמות, וכגון מאי דאיתא בשבת (ע"ה): "מצווה לחשב תקופות ומזלות... מי שידוע לחשב תקופות ומזלות ואינו מחשבן, עליו הכתוב אומר (ישעיה ה', יב) את פעל ה' לא יביטו ומעשי ידיו לא ראו". ורבנו בחיי כתב (אבות סוף פרק ג'): "כל החכמות נצרכות ללימוד התורה, והן סולם לעלות לחכמת האלהות". ועוד רבים. ועיין בספר שערי תלמוד תורה להרב יהודה לוי (בשער ז - התורה והחכמות), שהאריך בביאור גדרי העיסוק בחכמות אלו בטוב טעם ודעת. ע"ש. וע"ע באנציקלופדיה התלמודית כרך טו, ערך חכמות חיצוניות (מטור עה ואילך).

14 ולפירוש זה, שטעם איסור ספר ב"ס משום שמביא לידי ביטול שלא להשען על ה', אתי שפיר, דדמי לטעם האיסור שבספרים החיצונים עצמם, וכמו שרמזו לזה הרמ"ה גופיה בלשונו. אמנם שאר ראשונים שלא פירשו כהרמ"ה, נראה דלא ס"ל לפרש כן משום שהגמ' שם (סנה' ק:; הביאה כמה פסוקים מספר ב"ס, שבגללם הייתה הו"א שאסור לקרות בו, ומשמע שכוונת הגמ' הייתה לחפש פסוקים שיש בהם דברים חסרי טעם. ועוד, דלא מסתבר שיבואו בני אדם לטעות ולהאמין במה שכתב ב"ס בענין זלדקן ועבדקן וכו', וכמ"ש רש"י שם: "וכל הני דברי רוח", ומשמע שפשוט שהם דברי רוח.

15 ולכאורה, כיוון שפירש איסור ספר ב"ס משום שמביא ביטול שלא להשען על ה', היה מקום לומר דשאר ספרי חולין בעלמא שאין בהם איסור זה, שרי, ופליג על שאר ראשונים דאסרי. אמנם נראה יותר שלא בא הרמ"ה אלא לפרש ענין ספר ב"ס, אבל גם הוא מסכים דשאר ספרים ייאסרו, אי משום שאין בהם צורך, אי משום ביטול תורה ומושב לצים. ושאר ראשונים, פשיטא דמסכימים עם הרמ"ה לאסור ספרים המביאים לידי ביטול שלא להשען על ה', וכ"ש הוא.

16 אמנם לפי זה, יש לשאול על מה שאמר רב יוסף "מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו". וכיוון שאסור לגמרי לקרות בו, היאך נדע מה כתוב בו? וי"ל דלא אמר רב יוסף דבריו אלא למי שלמד תורה הרבה, וקנה המידות הנכונות, ואפי' יקרא בספר ב"ס לא חיישינן שישפיע עליו, שכבר יודע שדבריו הבל. וכן מצינו (חגיגה טו:; בר"מ שלמד תורה מאחר, ואמרינן דר"מ רימון מצא, תוכו אבל וקליפתו זרק, והיינו שידע ללמוד רק הדברים הנכונים. ואמרי' התם דדווקא בגדול לא חיישינן שילמד גם הדברים הרעים. וה"נ י"ל בענין ספר ב"ס. ועיין ערך לעיל הערה 13.

סיפורי צדיקים ואגדות חז"ל. יש מצווה בקריאתם, שממשיכים לבו של אדם ורצונו, לעשות כמעשיהם וללכת בדרכיהם. ובמסילת ישרים (פרק כא) כתב בדרכי קניית החסידות, ש"תועיל הקריאה בסיפור מעשי החסידים באגדות אשר באו שם, כי כל אלה מעוררים את השכל להתייעץ ולעשות כמעשיהם הנחמדים". ע"כ. ועיין עוד בהקדמת רבינו יוסף חיים לספרו בן איש חי מה שכתב בזה, ולהבדיל בין החיים, בהקדמת הגאון רבי עובדיה יוסף לספרו ענף עץ אבות. ע"ש.

וגם בשבת נראה פשוט שמותר ומצווה לקראם, להמשיך לבו לאביו שבשמים. וכן מצינו ברבי מאיר שאמרו עליו (סנהדרין לח): שהיה דורש בדרשתו (ומסתבר שהיתה בשבת) שליש שמעתות, שליש אגדה, ושליש משלים. וכיוון שמשלים של חול אסורים, וכמבואר בש"ע (סי' שז סע' טז), על כרחך שהיה דורש במשלים של חכמה ומוסר, וכדמשמע מהמשך הגמ' שם.

לסיכום:

א. כל ספר המביא לידי איסור, אסור כלל לקרות בו. ובכלל זה ספרי כפירה ומינות, ספרים שחוברו ע"י כופרים, ספרים שיש בהם לשון הרע או דברי חשק, וכן ספרים המטעים את האדם לתלות הנהגתו שלא בה'.

ב. ספרי סיפורים בעלמא, שאין בהם מהפגמים הנ"ל, אסור לקרותם בדרך קבע. אבל שלא בדרך קבע, או אם כוונתו לתועלת - מותר. ודעת הרמ"א להתיר אם כתובים בלשון הקודש.

ג. ספרי חכמה, מותר ומצווה לקראם, אבל צריך לידע ההגבלות שיש בזה (עיין בספר שערי תלמוד תורה שער ז).

ד. סיפורי צדיקים וחסידים ואגדות חז"ל, מצווה לקראם.

ה. בשבת, יעסוק רק בדברי התורה הקדושה (וסיפורי צדיקים בכלל). ויש מתירים אף בספרי חכמה. ודעת הרמ"א להתיר אף בספרי סיפורים אם כתובים בלה"ק.

וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים, ויוסיף לנו שנות חיים ואורך ימים, ויורנו מדרכיו ונלכה בארחותיו, ונקיים בשמחה כל תורותיו ומצוותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים, יגאלנו ה' ויחיינו מיומיים.